

Werkboek leerlingen

slaven in het Romeinse rijk

HET HOUTEN ZWAARD



Inhoud

Les 1

Wat houdt 'slaaf zijn' in

Pagina

Les 2

Het beeld van de Romeinen ten opzichte van de slaven

Pagina

Les 3

Slavernij in de wereld

Pagina

Les 4

Slavernij nu

Pagina

Les 1 - Wat houdt 'slaaf zijn' in? (Hanna)

Slaven in het Romeinse rijk.

Informatie

De Romeinen geloofden dat zij door hun goden aangewezen waren om de baas te zijn over de wereld.

Als je het niet eens was met de Romeinen en tegen hen vocht werd je meestal door de Romeinen verslagen.

De Romeinen vonden dat je dan de dood verdiende maar ze wilden ook best nog wel vriendelijk zijn voor je.

Ze wilden je redden van de dood door je een slaaf te maken.

Na deze redding wilden de Romeinen dat je hen voor altijd dankbaar zou zijn en voor hen zou werken.

Dan werd je dus slaaf.

Als je geen slaaf wilde zijn en je kwam in opstand vonden de Romeinen dat je alsnog de dood verdiende.

Maar je kon ervoor zorgen dat je bleef leven door ervoor te vechten als gladiator.

Als je won had je veel moed laten zien en mocht je blijven leven in het Romeinse rijk.

Meestal werd je dus slaaf als je tegen de Romeinen in opstand kwam.

Soms was dit maar één persoon maar soms waren het grote volken.

Deze mensen werden verkocht aan slavenhandelaars.

Het kon ook zo zijn dat de Romeinen je slaaf maakte omdat je veel schulden had.

Je moest dan als slaaf net zo lang werken totdat je, je schuld had afgelost.

Soms gebeurde het dat je uit jezelf slaaf werd.

De Grieken bijvoorbeeld waren erg slim maar leefden in een arme omgeving.

Het gebeurde dat zij zichzelf verkochten aan de slavenhandelaars.

In Rome was het leven veel beter en zo waren zij er zeker van dat ze in een goede omgeving konden leven.

De Romeinen gebruikten de slaven voor allerlei taken.

Bijvoorbeeld : schoonmaker, kok , verzorging, onderwijzen , secretaris.

Je had dan ook veel verschillende soorten slaven.

*Slaven die op het land werkten

Je had slaven die op het land moesten werken op bijvoorbeeld een grote boerderij.

Deze slaven moesten heel erg hard werken.

Dit was de vervelendste manier van slaaf zijn omdat je veel minder mocht dan andere soorten slaven. Het gebeurde soms zelfs dat je 's nachts aan een ketting moest slapen.

Je had ook slaven die op de buitenplaats moesten werken.

Deze slaven waren heel erg duur geweest omdat zij dingen zoals bijvoorbeeld parken aanleggen erg goed konden.

Omdat deze slaven zo duur waren werden zij natuurlijk veel beter behandeld.

*Slaven die werk in het huis deden.

Een normaal gezin had ongeveer 2 of 3 slaven.

Als je geen slaaf had woonde je in een heel arm gezin.

Meestal kreeg één slaaf de leiding over de andere slaven.

De slaven waren er voor vieze of moeilijke taken in de huishouding zoals bijvoorbeeld ; koken of schoonmaken.

Als slaaf kon je ook een persoonlijke assistent zijn zoals een kapster of kleedster van degene die de baas over je was.

De kinderen hadden eigen slaven die voor hen zorgden en wanneer zij ouder werden hen ook les gaven.

En zoals we in de film zagen had je ook slaven die als gladiator moesten vechten. Daar kon de eigenaar (de meester) veel roem en eer mee krijgen.

*Slaven die rijker en machtiger konden worden.

Er waren slaven die werkten voor de staat. Deze slaven bouwden bijvoorbeeld bruggen of gebouwen of ze legden wegen aan.

Sommige waren brandweerman of nachtwaker.

Anderen waren ambtenaren van de keizer of zelfs schatbewaarder.

Ook had je vaak mensen die goed konden lezen, schrijven, zingen of toneelspelen.

Deze mensen verkochten zichzelf.

Dit was niet zo heel erg want je wist waar je op kon rekenen.



Slavernij bij de Romeinen

1. Wanneer werd je slaaf in het Romeinse rijk?

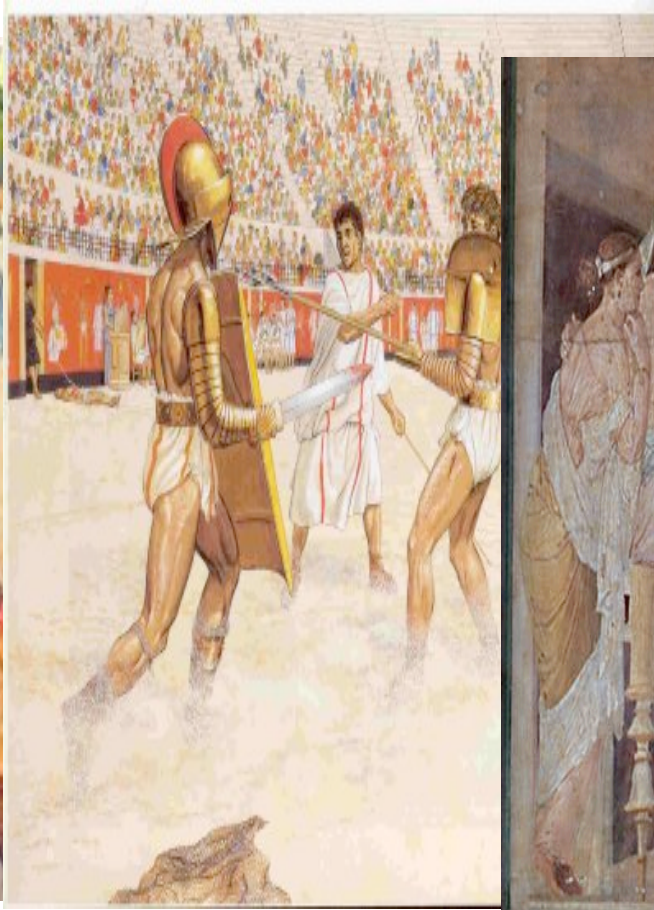
2. Wat moest je doen als je slaaf was? (3 soorten slaven)

1.	
2.	
3.	

3. Wanneer was je geen slaaf meer (internetopdracht)

4. Werden slaven slecht behandeld? (internet)

5. Wanneer was je een goede slaaf en wanneer een slechte slaaf?



Les 2 - Het beeld van de Romeinen ten opzichte van de slaven (Rianne)



2000 jaar geleden is de helft van ons land onderdeel van het Romeinse Rijk. Van 47 tot ongeveer 400 is het zuiden van de Rijn helemaal in handen van de Romeinen. In Nederland is de Rijn dus de grens van het Romeinse Rijk. Dit wordt ook wel de Limes genoemd. Op de Limes staan om de paar kilometers forten. Dit zijn beschermtorens om het Romeinse Rijk te beschermen.

Terwijl de Romeinen aan de macht zijn, leiden de meeste mensen een vredig bestaan. Ze leven zonder ruzie. Toch is er bij een aantal ook onvrede, vooral bij de Bataven. Daarom komen de Bataven in het jaar 69 in opstand tegen de Romeinen. Dit lijkt in eerste instantie goed te gaan, maar als in Rome keizer Vespasianus de macht grijpt, kunnen de Bataven niets meer beginnen. Veel Bataven geven zich over aan de Romeinen, anderen vluchten met succes en weer anderen vluchten en worden dan alsnog gevangen genomen door de Romeinen. Het liep dan niet best met ze af. Vaak werden ze slaaf of gedood.

Slaaf

Een slaaf is een mens. Iemand die in het persoon en die werkt voor een ander. Zelf Moet je je eens voorstellen. Iets wat van wordt afgepakt. En de eigenaar van de slaaf kan ermee doen wat hij wil. Hoe zou jij dat vinden en waarom?



bezit is van een andere is een slaaf niets waard. jou was, je eigendom,

Het was voor slaven heel belangrijk wat voor mens de eigenaar was. Sommige eigenaars waren goed voor hun slaven. Anderen waren juist heel slecht voor hun slaven.

Gladiatoren

Als je gevangen werd genomen werd je als slaaf op de slavenmarkt verkocht. Je kunt dan op verschillende plekken terecht komen. Denk bijvoorbeeld aan een gladiatorenschool, in de huishouding of in de landbouw. Als je een gladiator werd, moest je voor je meester strijden. Je moest dan naar een gladiatoren school. Gladiatoren gaan daar trainen. Als ze goed getraind zijn, moeten ze gaan vechten tegen andere gladiatoren in de arena.

Er komen veel toeschouwers naar het gevecht kijken in de arena. Ze gokken zelfs op wie gaat winnen, ze doen dat met geld. De gladiator die verliest kan zijn vingers opsteken en een verzoek doen aan de keizer. Het publiek mag dan beslissen wat er gebeurt met de verliezende gladiator. Als zij hun duimen omlaag doen gaat de gladiator dood, maar wanneer zij hun duimen omhoog doen, dan mag de gladiator blijven leven. Het kan natuurlijk ook zijn dat niemand verliest. Dan mogen beide gladiatoren blijven leven.

Een gladiator die veel gevechten wint en erg zijn best doet, kan misschien wel trainer worden. Een goede gladiator krijgt een houten zwaard. Dit betekende dat de gladiator (slaaf) nu vrij was.

Je hebt verschillende gladiatoren met verschillende wapenuitrustingen. Wanneer een gladiator moest vechten, was dat tegen iemand met dezelfde soort wapenuitrusting. Zo hadden beide gladiatoren evenveel kans het gevecht te winnen.

De Romeinen verdeelden de gladiatoren in drie groepen:

1. gladiatoren met grote schilden
2. gladiatoren met kleine schilden
3. gladiatoren zonder schild

Opdracht:

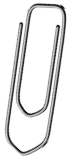
Vergelijk nu eens jouw leven met dat van een gladiator. Wat zijn de verschillen? Zijn er ook overeenkomsten?

**Een dag
van een
gladiator**

- je gaat naar



**Een dag
uit mijn
leven:**



Soorten gladiatoren en hun wapens

**Het eten
van een
gladiator**

**Mijn
dagelijkse
maaltijd:**



Opdracht:

Gladiator betekent "zwaardvechter". Er waren verschillende soorten gladiatoren met verschillende uitrustingen. Hieronder vind je de verschillende soorten gladiatoren. Lees de beschrijving en zoek de juiste foto erbij. LET OP: er missen twee foto's.

Beschrijvingen gladiatoren:

Retiarius

Wellicht het bekendste gladiatoren type is de retiarius. Zijn naam is afgeleid van het Latijnse woord rete, dat net betekent. De retiarius is dan ook een netvechter. Zijn aanvalswapen is naast het net een tridens (drietand). In de combinatie van drietand en net is duidelijk de oorsprong van visser te zien. Zijn enige bescherming is een manica (armbeschermer) en galerus (schouderplaat) op zijn linkerarm. Hij vecht zonder helm en heeft nog een dolk als reserve wapen, wanneer hij zijn net kwijt is. De retiarius is een afstandvechter en wordt vaak tegenover een secutor geplaatst.

Secutor

De gebruikelijke tegenstander van de retiarius is de secutor. Zijn naam betekent 'vervolger'. De secutor werd ook wel contraretiarius genoemd. Hij heeft een gladde gesloten helm. Hierdoor kan het net niet zo gemakkelijk achter zijn helm blijven haken. De helm heeft slechts 2 kleine ooggaatjes, wat hem een angstaanjagende aanblik geeft. In zijn linkerarm draagt hij een groot schild, de scutum. Zijn rechterarm wordt beschermt met een manica, daar bij het aanvallen met zijn zwaard deze arm uitsteekt. Aan zijn linker been draagt de secutor een kleine ocrea (scheenplaat) om klappen van zijn scutum tegen de schenen op te vangen.

Arbelas

Een andere schildloze gladiator, nauw verwant aan de secutor, is de arbelas (ookwel bekend onder de naam scissor: 'slachter'). De arbelas heeft in zijn linkerarm in plaats van een schild een manica die uitkomt in een metalen halve maan vormig mes, zijn schaar (vgl. Engelse woord scissor voor schaar). Omdat hij geen schild heeft en toch een korte afstandsvechter is, is hij volledig gepantserd. Hij draagt dan ook een ocrea op elk been. Met zijn 25 kg aan bepantsering is hij dan ook een van de zwaarst bewapende gladiatoren.

Thraex

De Thraciër of thraex heeft een wapenset en vechtstijl die afgeleid is van de Thraciers (een volk dat woonde in het huidige Roemenië). Naast een vierkante gebogen parma (kleinschild) in zijn linkerhand heeft hij een sica supina (zwaard met een knik erin) in zijn rechterhand. Dit zwaard is afgeleid van Thracische voorbeelden. Met dit zwaard kan hij over het schild van zijn tegenstander aanvallen. Omdat hij een klein schild heeft, heeft hij aan beide benen grote ocrea. Zijn helm heeft een afbeelding van een griffioen en is vaak versierd met veren.

Hoplomachus

De hoplomachus is geïnspireerd op de Griekse hopliet. Hij draagt dan ook een ronde parma en is een speervechter. Wederom heeft hij net zoals de traex twee grote ocrea. Zijn helm is ook vergelijkbaar met die van de traex. Zijn tegenstander is de murmillo, maar hij heeft ook wel eens de thraex tegenover zich.

Eques

De eques starten hun gevecht te paard, maar gaan vervolgens verder te voet. In tegenstelling tot de andere gladiatoren typen vecht de eques niet in subligaculum (lendenschort) maar in een tunica. Hij heeft een kleinschild en start het gevecht met een hasta (lans). Op de grond gaat het gevecht verder met een zwaard (gladius).

Daarnaast zijn er nog andere types welke minder vaak voorkwamen. Voorbeelden hiervan zijn de cruppelarius (volledig gepantserd) en de sagitarii (boogschutter). Waarschijnlijk zijn er ook nog andere gladiatorentypen die hier niet tussen staan.

Foto's gladiatoren

Foto 1		Foto 2	
Foto 3		Foto 4	
Foto 5			Foto 6

Vul hier je antwoorden in:

Soort gladiator	Foto nummer

Opdracht:

Als je de film 'het houten zwaard' hebt bekeken, vul je de ontbrekende woorden in op de goede plaats. Lees daarna de tekst door en controleer of je verhaal klopt met de film.

vluchten - slavernij - de Rijn - forten - keizers - Bataven - dood - 69 - vluchten - Vespasianus

Het Romeinse Rijk bestaat uit veel delen van de wereld. Vanuit Rome regeren de _____ met harde hand over hun nieuwe onderdanen. De grens (=Limes) van het Rijk wordt gevormd door de rivier _____ en loopt daarmee dwars door Nederland. De Romeinen versterken deze grens met de bouw van een aantal _____. De meeste mensen lijden een vredig bestaan onder het nieuwe gezag van de Romeinen. Toch heerst er ook onvrede, onder met name de _____, een stam die op dat moment de Rijn Delta bevolkt. (zie foto!) Door deze onvrede en politieke onenigheid in Rome komen de Bataven in _____ in opstand en bezorgen de Romeinen een flinke nederlaag.

Maar wanneer er in Rome een nieuwe keizer, namelijk _____ de macht grijpt, wordt de opstand hard neergeslagen door de zending van nieuwe legioenen (=groep militairen). Veel Bataven geven zich over of _____. Sommige vluchten met succes, anderen worden gevangen genomen. Vaak zijn er dan maar twee mogelijkheden de _____ of _____.



De Limes en Rijn-Delta

We gaan proberen de Romeinen te begrijpen. Om te begrijpen hoe Romeinen naar slaven keken, moeten we een beetje denken als een Romein. De Romeinen waren er zeker van dat zij de baas waren van de wereld. Ze waren ervan overtuigd dat dit door de goden gegeven was. Probeer ook eens zo te denken als een Romein en beantwoord dan de volgende vragen.

Opdracht:

1. Stel je voor dat jij een Romein bent. Jij gelooft dat je de baas bent van de wereld, maar opeens komen er mensen in opstand en gaan met jou vechten. Hoe zou jij reageren? Leg ook uit waarom.



Mensen die weigeren te luisteren, hebben geen recht op een plaats binnen het Romeinse Rijk en verdienen dus de dood vonden de Romeinen. Kun je de reactie nu begrijpen van de Romeinen en

waarom wel of niet?

De Romeinen kozen er soms ook voor om zo iemand tóch een leven te gunnen in het Romeinse Rijk. Ze maakte hem dan niet dood, maar ze maakten hem een slaaf. Stel je weer even voor dat jij een Romein bent. Er is iemand die niet naar je luistert dus je wilt diegene doden, maar tócht geef je hem/haar nog een kans. Hoe zul jij je dan voelen als je iemand redt?

En hoe vind je dat diegene die jij gaat redden moet reageren?

_____ Waarom? _____

Je snapt misschien wel dat de Romeinen na zo'n redding verwachten dat hun slaven hen eeuwig dankbaar zijn. De Romeinen verwachten nu dat de Bataven dienstbaar zullen zijn en dat ze nu goed zullen luisteren. Wat als die slaaf dan nog niet wil luisteren en je niet dankbaar is?

Een slaaf die in opstand kwam verdiende eigenlijk alsnog de dood. Soms gaven de Romeinen nogmaals de kans hem te redden van de dood, door ze ervoor te laten vechten. Ze werden dan een gladiator. Die gladiator moest met zijn moed bewijzen dat hij tóch nog een plaats verdiende in het Romeinse Rijk.

Als je nu bovenstaande vragen hebt beantwoordt, kun je misschien wel uitleggen hoe de Romeinen naar de slaven kijken. Hoe dacht een Romein over een slaaf? _____



Dit is natuurlijk een ideaalbeeld (een droombeeld) dat de Romeinen van zichzelf en hun Rijk hadden. Diep in hun hart wisten ze ook wel dat slavernij verkeerd was.

Belangrijke begrippen:

- Limes de grens van het Romeinse rijk
- Bataven germaanse stam die woonachtig was in de streek die we tegenwoordig kennen als de Betuwe
- Vespasianus een Romeinse keizer van 69 tot 79.
- Legioenen het Romeinse legioen was de militaire basiseenheid in het Romeinse leger. De eenheid bestond uit ongeveer 5000 tot 6000 infanteriesoldaten.
- Gladiator een gladiator was iemand die een gevecht leverde als vermaak voor het volk in een arena. Het woord gladiator is afgeleid van 'gladius', Latijn voor zwaard en betekent 'zwaardvechter', hoewel gladiatoren ook wel andere wapens gebruikten.
- Arena een afgesloten gebied, vaak ovaal of cirkelvormig, speciaal voor gladiatorenvechten. De bezoekers zitten rond de arena, op een tribune die altijd hoger gelegen is dan het gebied waar het spektakel plaatsvindt. Het woord arena is Latijn voor zand.

Opdracht:

Bekijk bovenstaande begrippen met hun betekenis. Bedenk nu bij ieder woord een mooie zin en schrijf deze in je taalschrift of vraag een blaadje aan de leerkracht.

Opdracht:

De Romeinen wilde heel duidelijk laten weten dat de slaaf nu van hun was. Dit deden zij op verschillende manieren. Een slaaf kon je daardoor herkennen aan:

1. _____
2. _____
3. _____

Tegenwoordig is slavernij wereldwijd verboden, maar toch is het nooit verdwenen. Er zijn nu moderne vormen van slavernij. Je kunt bijvoorbeeld denken aan mensenhandel, kindsoldaten etc.

***Opdracht:**

Neem de tijd om een brief te schrijven aan slaveneigenaren vandaag de dag. Laat in je brief duidelijk naar voren komen dat je tegen de slavernij bent en leg daarbij ook uit waarom. Overtuig de slaveneigenaar ervan dat slavernij verkeerd is. Denk bij het schrijven van je brief aan een aanhef, kern en een passend slot. Je brief moet minimaal 10 regels bevatten.

***Opdracht:**

Jij hebt één of meerdere slaven die je wilt verkopen. Je gaat een aanplakbiljet maken om je slaaf/slaven aan te bieden. Je maakt als het ware reclame. Maak het aanplakbiljet zo origineel en overtuigend mogelijk! Denk aan elementen uit de film.

Antwoorden opdrachten les 2

Foto 1 = Eques
Foto 2 = Thraex
Foto 3 = Arbelas
Foto 4 = Hoplomachus
Foto 5 = Retarius
Foto 6 = Secutor

Het Romeinse Rijk bestaat uit veel delen van de wereld. Vanuit Rome regeren de **keizers** met harde hand over hun nieuwe onderdanen. De grens (=Limes) van het Rijk wordt gevormd door de rivier **de Rijn** en loopt daarmee dwars door Nederland. De Romeinen versterken deze grens met de bouw van een aantal **forten**. De meeste mensen lijden een vredig bestaan onder het nieuwe gezag van de Romeinen. Toch heerst er ook onvrede, onder met name de **Bataven**, een stam die op dat moment de Rijn Delta bevolkt. (zie foto!) Door deze onvrede en politieke onenigheid in Rome komen de Bataven in **69** in opstand en bezorgen de Romeinen een flinke nederlaag.

Maar wanneer er in Rome een nieuwe keizer, namelijk **Vespasianus** de macht grijpt, wordt de opstand hard neergeslagen door de zending van nieuwe legioenen (=groep militairen). Veel Bataven geven zich over of **vluchten**. Sommige vluchten met succes, anderen worden gevangen genomen. Vaak zijn er dan maar twee mogelijkheden de **dood/slavernij** of **slavernij/dood**.

Voorbeelden van enkele goede antwoorden.

Een slaaf kon je herkennen aan:

1. Speciale kleding
2. Een teken op zijn huid gebrand
3. Zijn nieuwe (slaven)naam

Les 3 - slavernij in de wereld (Arenda)

Woorden

WIC: West Indische Compagnie

Fort Elmina: Ligt in West-Afrika

Driehoekshandel: Dit is de handel tussen Nederland, (Curaçao, Suriname)



West-Afrika en Amerika

Opdracht 1:

.....

.....

.....

Waar denk

Opdracht 2

	Wat zie ik?	Wat denk ik dat het schilderij is?
1)		
2)		
3)		
4)		
5)		
6)		
7)		
8)		
9)		
10)		

Hoe ziet de foto er uiteindelijk uit?

.....

Klopten jouw voorspellingen met de werkelijkheid?

.....

Opdracht 3:

a) Leg in eigen woorden uit wat driehoekshandel is.

.....

.....

b) Geef voorbeelden van slavernij in de wereld.

.....

.....

Verdiepingsopdrachten

Opdracht 1: 'Het dagboek van een slaaf'

Je schrijft een dagboek over het leven een slaaf. Dit dagboek moet gaan over een slaaf die op een plantage werkt. In het dagboek beschrijf je:

- ✓ Hoe is hij/zij slaaf geworden?
- ✓ Hoe is hij/zij in Suriname gekomen? Vervoer?
- ✓ Welk werk werd er op de plantage gedaan?
- ✓ Hoe worden slaven behandeld?
- ✓ En hoe worden ze gestraft?

In een dagboek schrijft de hoofdpersoon, dus de slaaf, meestal over zichzelf. Elke dag schrijft hij/zij over wat hij/zij deze dag heeft beleefd. De dag en datum staan bovenaan de bladzijde. Om zoveel mogelijk informatie over de slavernij in Suriname te zoeken, mag je gebruik maken van internet.

Opdracht 2:

Je hebt nu een les gehad over slavernij in Suriname. Maar je hebt ook lessen gehad over slavernij in de Romeinse tijd. Je gaat nu de vergelijking maken tussen deze twee slavernijen. Zijn er overeenkomsten en verschillen? Maak hier een verhaal, gedicht, poster o.i.d. van. Gebruik je eigen creativiteit!

Les 4 - slavernij nu (Eline)

Slavernij speelde een belangrijke rol in het Romeinse Rijk. Slaven deden het grootste deel van het werk. Zij werkten op boerderijen en in de mijnen. Ook werkten zij in de huishoudens van rijke Romeinen, voor de staat en als gladiatoren in de arena. Er waren dan ook veel slaven in het Romeinse Rijk. Aan het eind van de 1^e eeuw voor Christus waren er alleen al in Italië 2 miljoen slaven.

1. Vroeger was er in de wereld veel slavernij. Mensen die hard voor iemand anders moesten werken en die daar niets of weinig voor betaald kregen. Komt slavernij nu nog voor in Nederland?
2. Wat is eigenlijk slavernij? Zoek het op in een woordenboek of op internet.

3. Als je naar alle zinnen kijkt op blad 2. Verandert dan je mening van vraag 1?
4. Kijk naar de plaatjes op de voorkant. Welke soorten slavernij zie je daar?
5. Kijk naar het filmpje op <http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1111915>. Is je mening nu veranderd?
6. Wat voor soorten slavernij komen er in Nederland voor?
7. Lees het verhaal van Shao. Welke soort slavernij is dit?
8. Kijk eens naar de tijdbalk. Hoeveel tijd zit er tussen het Romeinse Rijk en nu?
9. Wat is het verschil tussen de slavernij toen en nu?
10. Hoe kan het dat er nu nog steeds slavernij voorkomt?
11. Waar in de wereld komt nog meer slavernij voor? En wat voor soort slavernij is dat?
12. Wat heeft de man/vrouw van de stichting die is geweest, vertelt over het werk wat zij doen?

13. Kijk naar de woorden hieronder. Schrijf de betekenis van deze woorden op.

Kernwoorden

Prostitutie =

Minimumloon =

Mensenhandel =

Moderne slavernij =

Orgaan =

Opdracht

Maak met elkaar een woordweb in de klas. Hang alle woorden die je geleerd hebt of belangrijk zijn erbij. Hang daarnaast ook plaatjes erbij om het duidelijker te maken.

Bedenk samen met je klas een actie om voor slavernij in Nederland aandacht te vragen. Wat zouden wij kunnen doen?

Leef je in in een kindje van jouw leeftijd. Hoe zou jij je voelen als je van thuis weg wordt gehaald en in een heel vreemd land moest gaan werken? Je kent niemand. Je weet niet wie je bent. Schrijf een dagboek stukje over hoe jij je voelt.